

अध्याय ६५

— तुका विप्र चरित —

॥ शीगणेशायनमः ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ जय आदिसर्वेषाम् ।
 गुणतीत परात्परा । व्यापक तूं सर्वाधारा । सद्गुरुपरा सित्यमूर्ति ॥ १ ॥
 तूचि स्वामिया गुणाचा ईश । याणागी नाम तम गणेश । नातरी ठाईचे
 अविनाश । परि विशेष छीढा हे ॥ २ ॥ देवा तुमची पराशक्ति । ते
 चि माया सरस्यती । सकळ कळेची उत्तराचि । पावळे स्थीती चराचर
 ॥ ३ ॥ नमो ऐसीया विटासीया । सर्वोच्चमा निज आत्मया । सच्चिदा-
 नद पद्मया । नटसी ठाया आपण तूं ॥ ४ ॥ होसी देव आणि
 भक्त । गुरुशिष्य प्रेमभरीत । युगायुगीं संमदत । भक्त अद्वृत भोगा-
 यथा ॥ ५ ॥ तया भक्ताविण पाही । गोमटे तुक्षा नसे काही ।
 याणागी प्रगट होउनी हृदई । बदवि ते ही भक्तमंजीरी ॥ ६ ॥
 संतप्रियकर जानकीजीवना । हे चि प्रार्थना आणिजे मना । जन्मोजन्मीं
 साधुस्तवना । रगवी रसना चरीत्रयुगी ॥ ७ ॥ पदरीनिवास भक्तवत्तळ
 ईया विनवणी सतोषळे । सागती स्वमुखे भक्तमाळे । बोडविति सकळ
 मुळिचे पै ॥ ८ ॥ तरी अवघान द्यावे श्रोतिये । येकाप्रता कर्त्तव्ये
 हृदय । श्रवणे चि लाहिजे स्वात्मकार्य । पादिजे अक्षयपदाप्रति ॥ ९ ॥
 श्रीतुकाविप्रस्वामीची कथा । अन्यंत प्रिय जे मगवता । वर्णजेळ ते
 चि घातां । ढेढनी माया सित्यपदो ॥ १० ॥ युगायुगी देवासवे ।
 अबतरला जो निजवैष्णव । अनुक्रमेसी ते सर्व । सागीजेळ माव गुरुकृपे
 ॥ ११ ॥ छतायुगी प्रलहाद जाहाळा । तेये नारदे उपदेशीला । मागवतीं
 प्रसित्य हे छीढा । वर्णिला भला स्वानुभव ॥ १२ ॥ त्रेतीं वाळीचा तो कुमर ।
 अंगदनामे महावीर । मग बोधीले साचार । वायूसूत्रे श्रीमारुति ॥ १३ ॥
 द्वापारी तो उत्थर जाहृडा । यादववौंशीं जन्मला । सर्वोच्चमे अनुप्रह
 केळा । वर्णिले तयाळा व्यासानी ॥ १४ ॥ कलिमध्ये तो चि उत्थव ।
 भक्त जाहाळा नामदेव । जयासर्गे देवाधिदेव । जेविले माव पाहुनी
 ॥ १५ ॥ विसोवालेचर हा संत । जयाणागी प्रबोधीत । मजनरंगी

रंगलें चिच | धन्य भक्त ते नामदेव ॥ १६ ॥ चर्त्रिं केळी नानापरी ।
 काय सांगुं ते वैखरी । गाय उठली ये बना घरी । सपरता हरी तत्काळ
 ॥ १७ ॥ मुकुर्णाचे श्रीपंढरीक्षेत्र । छळकासी आणीले अनुभवा पवित्र ।
 परीसा भागवत विचित्र । वाळूचे स्वतंत्र परीस दाविले ॥ १८ ॥ गोरो-
 बाचे फुटले हात । कीर्तीनीं वाळ आले रागत । पुष्पवृष्टी केळी सत्य ।
 जाहला अद्भुत आनंद तो ॥ १९ ॥ नामयाचे घरी विपत्ति । हे जाणुनी
 शक्षीणीपति । विठ्ठलेटे होउनी जगती । गोणी लोटिती दब्याची
 ॥ २० ॥ परी तो रिक्ळीचा पुतळा । दब्य छाटिले ब्राह्मणाळा । ऐशा
 पाहतां अनेक लीला । वर्णियेत्या प्रथांतरी ॥ २१ ॥ पाहा पा निवृ-
 लादि ज्ञानेश । तीर्थावलीचे करुनी मीस । समागमी विशेष । प्रेमसुखास
 लाधले पै ॥ २२ ॥ शतकोटी करुनी अमंग । भावे पुजावा पांडुरंग ।
 हा ही संकल्प फरीता चाग । पूर्वी श्रीरंग भक्तिले ॥ २३ ॥ ऐसा
 नामा प्रेमळ भारी । नाममाहात्म्य पृथ्वीपरी । प्रवटविले जेणे जीवोप-
 कारी । कीर्ति थोरी पै याची ॥ २४ ॥ पुढे नामयाचा जाहला तुका ।
 हे तो प्रसिद्ध आहे लोका । उयाचे वैराग्य पाहातां देखा । सनकादिका
 विस्मय मनो ॥ २५ ॥ अगाध भक्ती वाढविली । भवार्णवीं नौका
 जाहाळी । होउनी ठेळा साउळी । सर्वत्र निवाळी नारीनर ॥ २६ ॥
 सकळ साधूंचा जाहाळा कळक । बोलणे खुंटले निःशेष ।
 अनुभव आणीले अंगास । कांदी तयास न राहीले ॥ २७ ॥
 शतकोटी अमंगातील । करणे काब्य ते राहिले । ते हि स्तधन करुनी
 भळे । पूजिला विठ्ठल सर्वात्मा ॥ २८ ॥ सेवटी पाहा कळे काय ।
 विमानीं वैसविला जडदेह । जगा दाविले प्रत्यय । तरुणोपाय
 नानापरी ॥ २९ ॥ लोक लाविले भावार्थासी । मजनमर्ग दाविला
 ल्यासी । हळुहळु स्वरूपासी । पावावयासी येकसरा ॥ ३० ॥ सकळ
 आहोनी कृतकृत्यता । जीव तारीले बहु तत्वतां । आपण निघोनी
 वैकुंठपंथा । चालिके सर्वथा तुकाराम ॥ ३१ ॥ उर्ज्वपंथे जातां जाण ।
 असरावतीचे देखिले स्याज । तेथे पुरंघर येऊन । कैले नमन ल्या

साधवा ॥ ३२ ॥ नानास्थें मनोहर । दाविळीं अगृत सरोवरे । तेयें
 न रमे वैष्णवधीर । राजसि उपच्यार जाणुनी ॥ ३३ ॥ तुकोया हणती
 मानसी । जरी राहावें वैकुंठासी । तरी पंदरीचे सुखासी । तुळणेसी
 न घडे तें ॥ ३४ ॥ मागे परताधयाचे व्याज । स्वकर्मे खुरले चिची
 सहज । तेव्हा विनाशी देवराज । श्रीपादरज बंदोनी ॥ ३५ ॥ म्हणे
 मजला अनुग्रह याया । भी कर्मभूमीसी जन्म ध्याया । लोक समोह
 ताराया । सुकाळ कराया मळाचा ॥ ३६ ॥ मग तुका म्हणे
 देवेन्द्रास । अवतार घेणे आहे आंग्हास । तुजहि फरुं उपदेश ।
 राहिलें विशेष करणे ते ॥ ३७ ॥ ब्रह्मयोनीत जन्म घेणे । मुक्त्य
 शोभे तेणे गुणे । सित्खात घेदी ऐसा पूर्ण । करावै प्रमाण त्या
 वाक्या ॥ ३८ ॥ आणि शतकोटी असंगाची । वाकी फेडीची
 स्तवनाची । परी राहिली नेमाची । सळईची पंच्योत्तरी ते ॥ ३९ ॥
 भजनतृप्ती नाही मन । कळाया जनी ऐशी खूण । टाळ
 टाकिला विमानातून । पाहिला नेने सकलिक ॥ ४० ॥
 हे काय ठाउके इतरा । मागील संगती या पामरा । यालागी निर्णयो
 केला खरा । पूजीती बरा टाळ तो ॥ ४१ ॥ असो कृपामूर्ति सद्गुरु-
 नाथ । बाबाजीचैतन्य जे प्रस्थ्यात । तयाचा उपदेश जाहाला सत्य ।
 स्वप्ना अत तुकयासी ॥ ४२ ॥ तथेकाळीं पावशेर । मागितले तूप
 गुरुघरे । ज्याप्रतेसी येता निर्धारि । राहिले खरे देणे तें ॥ ४३ ॥
 ऐसे सुरेशा सांगून । भूतव्यासी निघाले जाण । तेव्हां पवित्र आपुढी
 खूण । दिघली पूर्ण देवराजे ॥ ४४ ॥ विलोमेरेफसंगती । विप्राद
 आके वज्राप्रती । मग तुकाविप्र नामे जन्म वरीती । अवतार क्षीती
 श्रीतुकोबा ॥ ४५ ॥ आतां कोणते स्थळी कोण प्राम । शाखा वेद
 आचरणधर्म । ते साक्ष्यं ऐकीजे प्रेम । यथासुक्रमे अनुवादू ॥ ४६ ॥
 अंजनावती नामे नगरी । गोदावरीचे दक्षिणतिरीं । महावैष्णव निर्धारी ।
 धन्य संसारीं गुरुभक्त ॥ ४७ ॥ क्रुद्गवेदशाखा आश्वलायन । विप्रनाथ
 नामे बाबाजीचैतन्य । अवतरणा जो माहामान्य । श्रीयेकनाथपूर्णसाप्रदाई

॥ ४८ ॥ तयाची कन्या पुण्यराशी । अर्पिली ती रहिमतपुरी द्विजासी ।
त्यापासाव जन्म तुकयासी । निधयेसी सहजी तो ॥ ४९ ॥ मातापह
ती विप्रनाथ जाण । जन्मातरीचा सद्गुरु पूर्ण । असो तयं कुळी सचिद्-
धन । घेतला जेणे अवतार ॥ ५० ॥ गर्भीच असती जननीप्रति ।
भगवतभजनीं रंगली वृत्ति । सक्षित्य जियेचे शरीरघुपति । दीवाराती
हरिमजन ॥ ५१ ॥ नऊ मास होतां चि पूर्ण । प्रसवाली सुपुत्र गुण-
निधान । तुकाविप्र सकळजन । वदती जाण याळागी ॥ ५२ ॥
दिवसोदिवस पाहता वाळा । विचित्र दिसे प्रेमकळा । भजन
करीतां वेळोवेळा । दिसे सावळा याळागी ॥ ५३ ॥
नातरी जनासारीखे । माता वोळवी जरी कौतुके । फदा न राहे देख ।
रुदन दुःखे करीतसे ॥ ५४ ॥ रामकृष्ण हरि गोविंद । हे चि सदा
जननी वदे । तेणे पाषोनी विषद । खेळत सित्ध असावे ते ॥ ५५ ॥
पुढे चि येक वर्षानी । अर्भके केळी असे करणी । श्रीपुंडलीक विठ्ठल
झणूनि । गर्जिनले थाणी प्रथमता ॥ ५६ ॥ मग निरंतर तो चि
ध्यास । विठ्ठल विठ्ठल झणत असे । दुजा खेळ आन नसे । रंगले
मानस भजनीं सदा ॥ ५७ ॥ ऐशापरी बाळ लीला । श्रीतुकाविप्र फरीतां
जाहादा । पुढे विलाने व्रतवंध केळा । तो सोहळा अनोपम्य ॥ ५८ ॥
क्रृष्णानबधे करून । पूर्वील कलत्र वरीले तेणे । अपराध घडले मागे
क्षणे । करा उत्थरण या जन्मो ॥ ५९ ॥ संतती संपत्ती नलगे कांही ।
तुमचेपाई । ऐसेप्रकारे विनविता पाही । सद्गुरु हृदई तुकाविप्र ॥ ६० ॥
अनुप्रह करूनी स्वर्णीयेसी । मेळविळे सस्वरूपासी । निमग्न जाहाली ती
सेवेसी । भोगी देलासी वैराग्य ॥ ६१ ॥ पुढे उभयता दोघे स्वईछे ।
तीर्थे करीतीं सकळ स्वस्थ । मुगुटी जयाचे मयूरपीछ । निरईछे तथा
आठक्षिती ॥ ६२ ॥ काष चर्जिजे तुकाविप्रा । ज्याचे भाषण जेवि
क्षीप्रा । रास करीती सदा छपा । किंवा वृक्षातळवटी ॥ ६३ ॥
जन्मातिराचे योगकरून । सद्गुरु वाधले ते चि पूर्ण । जे का वावाजी-
चैतन्य । अवतार घन्य विप्रनाथ ॥ ६४ ॥ होतां जयाची निजभेटी ।

स्वरूपीं जड़ी तात्काळ दृष्टि । हारपोनी गेड़ी असता सुष्टी । जगजेठी
 दिसतरे ॥ ६५ ॥ कणी पदता चि मंगाक्षर। तुकाविप्र चढ़ले त्रिकुट-
 शीखर। सहस्रदलीं होरनी स्थीर। सोहंविच्चार स्फुंदति पै ॥ ६६ ॥
 शेखी अहंसोहंभान। हेहि विराले जेधे जाण। लागली समाधी स्वानं-
 दघन। अनिर्बाच्य पूर्ण ते सुख ॥ ६७ ॥ नाहीं आठऊ देखाचा।
 परेती मुरडल्या ध्यारी वाच्या। घोट भरला प्रह्लांडाचा। भीनली साचा
 स्वरूपावरी ॥ ६८ ॥ अनुभव अनुभवी विराळा। आत्मा सर्वत्र होउनी
 ठेळा। तुकाविप्र उपदेशीला। सद्गुरु भेटला विप्रनाथ ॥ ६९ ॥
 दिनब्रय निर्विकल्प। समाधी मोगीतो योगाधीप। आत्मरोजे लागली
 झोंप। उन्मनी दडपे पाय तयाचे ॥ ७० ॥ मग श्रीगुरुचो युक्तिद्वारा।
 हुर्ये अवस्थेच्या नेहता घर। प्राण उत्तरोनो हृदयगामारा। इंद्रिय
 शरीरा सचेतन ॥ ७१ ॥ परी स्वानंदडोही चुबकल्ली। सस्वरूपी
 जडोनी ठेळी। माईक विषय साहुनी गुरकी। राहाटती सरळी निलकर्म
 ॥ ७२ ॥ नेत्र पाहाती जो जो पदार्थ। तो तो दिसे पंदरीनाथ। शहू
 पढती ते अवणाते। अर्धरूप ते सकल पै ॥ ७३ ॥ रसना रंगली
 निजात्मरसे। न सेवी कदा द्वैतबाकस। जगत्र हेमी येक कस। भरला
 अविनाश जगदात्मा ॥ ७४ ॥ गंधासी गंधत्व जेथोनी। तोचि बैसला
 ग्राणासनी। रोमरधी त्वके सदनों। सर्पश्वर सर्पशनीं सर्वोच्चमु ॥ ७५ ॥
 टाकिला मानसे ज्या संकल्प। कैचा तेथे मग विकल्प। असो जडसमाधी
 सद्गुरुकृपे। तुकाविप्रे विसर्जिली ॥ ७६ ॥ इंद्रियबल लाहोन। नव-
 विधप्रकारे करीती भजन। मोहिला जेणे नारायण। सबाह्य जाण
 तिष्ठतसे ॥ ७७ ॥ मग पंदरीसी निघाले। तुकाविप्र समर्थ भळे। तये वेळीं
 आढ़वे आठे। श्रीविठ्ठल परमात्मा ॥ ७८ ॥ नारदादिक श्रीवनमाळी। हये
 सागती वाजउनी टाळी। ह्याणती तुकाराम भूमडली। अवतरली संतमाये
 ॥ ७९ ॥ तरी आता लागवेगी। चला सामोरे तयाळागी। एसे बोलोनी
 श्रीरंगी। स्वये वेगी पाच्यारीले ॥ ८० ॥ मग संतसमुदाव। सहित निघाले
 देव। घजापताका गर्जती सर्व। घोष अपूर्व होतसे ॥ ८१ ॥ गजर करीत

आनंदेसी । सामोरे पातले तुकाविप्रासी । नमस्कारीतो तया स्थळासी ।
पवित्रभूमीसी योग्रेकरु ॥ ८२ ॥ देवभक्त मिळता भीळणी । तया सुखा
कोण वर्णी । हर्ष न माये त्रिमुद्रनी । गाती गाणी स्वानंदे ॥ ८३ ॥
समारंभे गजर करीत । गेले पंढरीक्षेत्रात । नमन कहनी पुंडलिकाते ।
राडळात प्रवेशले ॥ ८४ ॥ तुकाविप्र गरुडपारी । भजन करती प्रेम-
भरी । तन्मय जाहाले भक्तविहारी । पाहाती अंबरी देव सकळ ॥ ८५ ॥
विमानी वैसुनी सुरेश । अबलोकिती पंढरीविकास । पातला सहजी
भूमीस । कीर्तनरस सेवावया ॥ ८६ ॥ ती कथा असंत चोख । पुढे
वर्णिणी असे देख । परिसोत सदा भाविक । नाशी दुःख सकळ ही
॥ ८७ ॥ श्रीरामदास अवतार भूमंडळासी । सद्गुरुसित्थ जो कृपाराशी ।
देहावृदावन छत्कोटी । स्थापिले तुळसी रुतीसी ते ॥ ८८ ॥ सित्था-
मृत वर्षता जीवन । भक्तमंजीन्या दाटल्या पूर्ण । तयाची माळ कहनी
जाण । होतसे अर्पण श्रीरघुवीरा ॥ ८९ ॥ प्रेमरज्जु घेउनी हाती ।
शुंकीयेली वैखरी निगुती । पंढरीनिवासा परमप्रीती । राजारामी युक्ती
समर्पिकी ॥ ९० ॥ भक्तमंजीरीमालाप्रय । श्रवणे चि पुरती मनोरथ ।
तुकाविप्रभाष्यानाते । अध्याय समाप्त जाहाला हा ॥ ९१ ॥ श्रीकृष्णा-
र्पणमस्तु ॥ अध्याय ॥ १ ॥ समाप्तः ॥ शुभं भवतु ॥ श्रीरामचन्द्रपूर्ण-
मस्तु ॥ श्रीपांडुरंगार्पणमस्तु ॥

अध्याय ६६

— तुका विप्र चरित्र — (पुढे चालू)

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीरामसर्व ॥ जय सद्गुरु पंढरीनिवासा ।
निजभाष्या रुक्मीणीविलासा । चरांचरी उमा सरीसा । श्रीजगदीशा
विटेवरी ॥ १ ॥ चिदूगगान ते पंढरपुर । सोहंच्चनि कीर्तनगजर । भावे
भजती वैष्णववीर । गरुडपारी विवेक तो ॥ २ ॥ माहाद्वारीं चौधदा ।

अनुहातनाद होतसे पुढी । अटंड याहे भडमदा । ते चि घडपुढा
 शानोदक ॥ ३ ॥ चिन्मयवाळुंटी देख । स्वानुभव शोभे पुंडलीक ।
 निरंतर होतसे सुख । कीर्तन चोउ ब्रह्मस्थीती ॥ ४ ॥ हैतभयाची
 करिता यारी । नरदेखयात्रा जाहाली यरी । अवघाची जेथें नटला हरी ।
 धीषसा परी पुजेचा तो ॥ ५ ॥ आता पूज्यपुजकपण । हे तो नुरे
 काहीच जाण । मानसी आवडी तरीच पूर्ण । अर्चन करणे यथामति
 ॥ ६ ॥ यावागी विनरणी जन्मोजन्मी । हे चि श्रीगुरुपादपद्मी । प्रधट
 होटनी अंतर्यामी । मालिके रामी प्रहण किजे ॥ ७ ॥ प्रार्थीता ऐसा
 सिद्धेश्वर । सुरवी दुदिसी कथासार । ते चि ऐका ओते सारे । नारीनर
 आवाळवृत्ते ॥ ८ ॥ पूर्वाध्याइं तुकाविप्र । स्वरूपी रंगठे सद्गुरुकृपे ।
 पंदरीसी जाता वैकुंठाधीप । चतुर्सुजख्ये आढवे आले ॥ ९ ॥ हाती
 धरनी खकमीणीपति । घेठनी गेले राढळाप्रती । वर्ण जातां सरस्वती ।
 ते सुखाप्रति अनोपम्य ॥ १० ॥ आता श्रीगुरुभक्ति कराया । सुरेश
 अवतरला भूठाया । नमन करुनी सिद्धपाया । सागितले तया ऐका ते
 ॥ ११ ॥ श्रीसोपानदेवाचें स्थान । सासवड नामे क्षेत्र पूर्ण । तेथीळ पवित्र
 ब्राह्मण । आश्वलायन क्रमवेदी ॥ १२ ॥ पुरंधर ज्याचे उपनाम । पुरं-
 धर पावळा तेथें जन्म । पुण्यभूमी धन्यप्राम । विप्रोचम धन्य
 ते ॥ १३ ॥ मग तो देवेश पिल्याने । तुकाविप्रासी केला अर्पण ।
 पूर्वाल संकेत जाणून । केळे पालन श्रीगुरुनी ॥ १४ ॥
 मृत्यूळोकीं पांडुरग । नाम पावळा शाचिरंग । कां जे घडला स्वर्गी संग ।
 भवभग तुकयाचा ॥ १५ ॥ पद्धरीमाहात्म्य ऐकुनी । रंगाळी वृत्ति
 पांडुरंगस्मरणी । अवतार घेतची मेदिनी । नामाभिधानी त्या प्राप्ती
 ॥ १६ ॥ असो इंद्राशमूर्तिने पाहता तुका । घेधळे मानस चरणी
 देखा । इछितसे अनुभव निका । शाश्वतसुख पावाया ॥ १७ ॥
 तुकाविप्रस्वामिप्रती । हात जोडीले दोन्ही निगुती । दडायमान पढले
 क्षीती । नमन कर्ती साष्टग ॥ १८ ॥ हणे महाराजा दीनदयाला ।
 दूर करी या भवभयाळा । नाहीं शक्ति तरावयाळा । मायानदीळा दुर्धर

हे ॥ १९ ॥ कामकोधादि जळचरें । गिल्ले पाहती हा किकर । तरी
देरनी कृपाकर । काढी वाहेर तूं समर्थ ॥ २० ॥ शिष्यमयूरकरुणा-
घना । भक्तचकोरोहिणीरमणा । द्वैततमारी सहस्रकीर्णा । हे चि चरणा
विज्ञाती ॥ २१ ॥ प्रार्थीता ऐसे सत्रशिष्य । पांडुरंगनामे इंद्रांश ।
संबोखोनी परमउल्लासे । वैसविठे असे सन्मुख पै ॥ २२ ॥ शिष्य-
सुमुक्षुपूर्णचंद्रा । पाहुनी भरते कृपासमुद्रा । ग्रास जाहाले तुकाविप्रा ।
अवतार इंद्रा उद्धरावया ॥ २३ ॥ सांप्रदायक्रमे ते चि क्षणी । मंत्रो-
पदेश केला क्षणी । संतोषोनी वरदपाणी । वापवाप वदनी वदती पै
॥ २४ ॥ तैपासुनी सर्वत्र जन । वापु ऐसे वदती जाण । नातरी मुर्छीचे
अभिघान । पांडुरंग पूर्ण नाम तया ॥ २५ ॥ असो सद्गुरुसमर्थ
तुकाविप्रानी । उपदेशीला तो शिष्यचुडामणी । इंद्र अवतार जो मेदिनी ।
वापु मेदिनी धन्य तो ॥ २६ ॥ सर्वात्मतेचे भद्रासन । अमरपुरी
ग्रंहापूर्ण । जेथे उन्मत्त झुले वारण । स्वानंद जाण ऐरावती ॥ २७ ॥
रंभा उर्वशी तिलोचमा । दया धृति शाति क्षमा । सुर्जीनदशा सुख्य
परमा । ते चि रामा इंद्राइणी ॥ २८ ॥ इद्वीय मेश्वर्ति देव । आत्माराम
अमरसाध । ज्ञान संपत्ति फळ वैमव । भोगी सदेव तें गुरुकूपे ॥ २९ ॥
वापुविप्र वदती जन । पांडुरंग ज्या नामाभिवान । स्वरूपस्थितीसी
आहोन । केले अर्चन श्रीगुरुचे ॥ ३० ॥ मग जयाने सेवेठाई । वय
वैचिले असे पाही । वैराग्य वरीले देही । भजन हृदई करीतसे ॥ ३१ ॥
परी जन्मातरीचा स्वभाव पहिला । विषयविलास न सुटे अवळा ।
पूर्वील समंधे विवाह जाहाला । सळक घडळा उपच्यार ॥ ३२ ॥
निष्ठा पाहुनी श्रीगुरुनी । स्फूर्तीसी प्रगट जाहाले वदनी । सदा रा
ज्या कीर्तनी । नामस्मरणी धन्य तो ॥ ३३ ॥ घडरीसी मठ केला ।
प्रगटविले सांप्रदायाला । भक्तिच्वज तेणे रोविला । पाहाती काळा भय
सुटे ॥ ३४ ॥ ठाई ठाई उत्ताहासी । जना टाविले सन्मार्गासी ।
वाढविले गुरुभक्तीसी । जोकत्रयासी प्रसिद्ध जो ॥ ३५ ॥ आपाढी
आणि कार्तिकीचा । नेम साजिरा असंत उपाचा । कृष्णी केला देव

साचा । पंदरीचा राणा पै ॥ ३६ ॥ चंद्रमागेचे तटी । श्रीपुंडलीकाचे
 पृष्ठी । कीर्तन करीती वाटवटी । होये दाटी बहुसाळ ॥ ३७ ॥
 पौर्णमेसी गोपाळकाळा । होत असे ला स्थळाळा । दुर्लभ प्रसाद
 अमरादिकाळा । इचिती लाहाळा सकळ ते ॥ ३८ ॥ ऐसा
 प्रेमाचा पुतळा । वापुविप्र सत्‌शिष्य भळा । देव चि जेणे वेढा
 केळा । तिणे सावळा मागे पुढे ॥ ३९ ॥ आणीक ही शिष्य
 अपार । करीते जाहाळे तुकाविप्र । भूमंडळामाजी पवित्र ।
 मोक्षसत्र घातिले पै ॥ ४० ॥ श्रीकृष्णातीरमाज्ञारी । तारगाव
 उत्तम नगरी । तयासन्निध वनवदरी । द्वैततमारी राहती
 लेये ॥ ४१ ॥ श्रीपाढुरंगमूर्ति स्थापोन । करीती सदा अनुष्ठान ।
 मुळीचा सहजीयोग पूर्ण । भगवद्गजन सर्वदा ॥ ४२ ॥
 अष्टमासिद्धी लागती पाई । वैराग्य विळसे ज्याचे देही । प्रतिष्ठेचा वास
 हृदई । अनुमान पाही नसे सदा ॥ ४३ ॥ प्रतिष्ठा ते शुक्रीविष्टा ।
 हे जाणवले जया शिष्टा । काय दाडनी इतर चेष्टा । नाही निष्ठा
 परमेश्वरी ॥ ४४ ॥ घेडनी वरता सत वेश । देवी जगासी उपदेश ।
 कैचा अतरी झानलेश । सावकाश विषय भोगीती ॥ ४५ ॥ भाऊ
 मुद्रा जटाभार । मिरविती आर्गी भगवी चिरे । कीर्तन करीती घरेघर ।
 राढापोरे भोदावया ॥ ४६ ॥ नामविक्रयाचें पाप । न जाये तीर्थाचे
 नि वापें । जया होईल अनुताप । ब्रह्मस्वरूप तो पावे ॥ ४७ ॥
 असो तुकाविप्रज्ञानराशी । दुजी उपमा नाही लासी । वैराग्य लागे
 पायासी । क्षमा दासी ज्याची पै ॥ ४८ ॥ मिक्षेचें पीठ आणावें ।
 स्फटकावरी ते मेळावें । पानगे करूनी अर्पावें । वासुदेव सर्वाभूतीं
 ॥ ४९ ॥ अतिथी येती स्वमावें । बाढुनी तथा मग जेवावें । मीर-
 शंगादि पदार्थ देतो मावे । संतोषावे तयावरी ॥ ५० ॥ अनन्य लागती
 पायासी । नाममंत्र सांगती लासी । न वाळडीती उपर्यागासी । स्वरू-
 पासी मेळविती ॥ ५१ ॥ नातरी इतर द्रव्यमोदु । सणविती जगी
 उगेचि साधु । शिष्या न भेटे कदा गोविंदु । सदा बद्धु विश्वैं

तो ॥ ५२ ॥ असो तुकाविप्र अवतार तुक्याचा । प्रसित्व जाहाळा
असे साचा । तयासंगे वैकुंठीचा । पंढरीचा देव नाचे ॥ ५३ ॥
मवसिंहुधरी स्पष्ट । केळी जेणे पायवाढ । मज्जेम वसविळी पेठ । केळी
दट नागाची ॥ ५४ ॥ तीर्थमीसे अमण करीत । आले सासवड
नगरात । श्रीसोपानदेवसभाघीते । नमन निरुते केळे पै ॥ ५५ ॥ तेथें
अद्यवोवरीमाजी । तुकाविप्र राहिले सहजी । जीवोद्यारी आवळी ताजी ।
मज्जनकाजी ग्रेमळ ते ॥ ५६ ॥ रात्रंदीवस कीर्तन गजर । दुमदुमिले
सासवड नगर । मक्कीसी लाविले नारीनर । निजात्मशिखर चढावया
॥ ५७ ॥ पुढे तुकाविप्रस्वामीचे मानसी । आठवळे पूर्ण जावे काजीसी ।
स्नान कळूनी भागीरथीसी । विश्वेश्वरासी पुजावे ॥ ५८ ॥ तब रात्रीं
सोपानदेव सांगत । येथे भागीरथी आहे वाहत । काशीविश्वेश्वर तो
वसत । ब्रह्मकुमंडली सतत पै ॥ ५९ ॥ उणती जाणे जरी तुक्या
वारणशीसी । तरी प्रदक्षणा करी ब्रह्मकुमंडलीसी । तेणे यात्रा उकळ
तुजसी । निधपेसी घडव्या पै ॥ ६० ॥ मग नमस्कारोनी सोपान ।
गराडप्राम प्रवरेसी केळे गमन । चतुरमुख बद्धा पुजोन । तात्काळ
प्रदक्षणे आरंभीले ॥ ६१ ॥ नाना देव नाना स्थळे । नानातीर्थे निर्मळ
जळे । उचरतीरी स्वयंम सोजळ । शिवलिंग केषळ अपार ती ॥ ६२ ॥
चिद्र स्थान वहुत जाण । न गणवति कवणा लागून । सोनगार्वीं
संगमपूर्ण । पुण्य पावन नीरनदी ॥ ६३ ॥ सोनेश्वरसंगम ग्रासिद्ध ।
लिंग तेथे असती विविध । प्रख्यात हाटकनामे भेद । आत्मविद बोलती
ला ॥ ६४ ॥ दक्षणतीरी ल्या मयुरेश्वर । नाभीस्थान वदती सुरनर । तेथील
महीमेसी नाही पार । यात्रा फार तये स्थळा ॥ ६५ ॥ जयपुरीमाजी अखंड ।
अशारुढ मार्वंड । तोडो मेदाचे झों वंड । विवेक प्रचंड शळ हाती
॥ ६६ ॥ शिवस्थान ते अलाद्युत । दर्शने जीव होती पुनीत । भाँति
मनीं पाखाड येत । तया दंदीत निज तेजे ॥ ६७ ॥ असो कैलासनाथ तो
जेजोरीचा । पुढे पुरंधर पाहिला साचा । नारायणरूप विप्रह जियेचा ।
श्वरारुचिचा अगाधमहिमा ॥ ६८ ॥ तेथून पाहा लिंगे वहुत । दक्षिण-

तीरों शिलसत । चतुर्मुखपर्वतों समाप्त । प्रदक्षणा होत साग ये
 ॥ ६९ ॥ ऐसी कहनी प्रदक्षणा । पुन्हा येउनी सोपानस्थाना । सर्व-
 भूतों अजदाना । समाराधना केली पै ॥ ७० ॥ नंतर आळे स्वस्य-
 छासी । शृण्णातीरों वदरीवनासी । मजन करीती दिवसनिश्ची । सदा
 मानसीं पाँडुरंग ॥ ७१ ॥ अमंग सद्वै पंच्योत्तरीचे । जे का राहिले
 पूर्वावताराचे । तुकाविप्रे ते हि साचे । कहनी वाचे पुजिला हरी ॥ ७२ ॥
 जे जे प्राणी दर्शना येती । अनुप्रह देउनी तयाप्रती । स्वरूपाते भेड-
 विती । दाउनी भाक्ति शुभपय ॥ ७३ ॥ ऐसा क्रमितां बहुत काळ ।
 साधुस्थाने पाहावया आठव्हें । शिष्येसहीत दीनदयाळ । महाराज निघाले
 तुकाविप्र ते ॥ ७४ ॥ देहु आळंदी चिचवह । प्रतिष्ठानक्षेत्र परम-
 चोत्तें । जेथे साक्षात्कार रोकडे । आळे कोटे तये स्थळा ॥ ७५ ॥
 येकनाथ केशरीनाथ । इत्यादिकाचे मठ जेयें । ठाई ठाई देवस्यानाते ।
 अबलोक्ति चालिले ॥ ७६ ॥ छालुगाम्राम गोविंदसुताराचे । धामणगाव ला
 वोधस्याचे । लहुलनगर कूर्मदासाचे । देखिले साचे तुकयानीं ॥ ७७ ॥
 गोराकुमार तेरेत । ते रे ब्रह्म झणे जगाते । सावतामाळी होता जेयें ।
 गेला तेयें निज आवढी ॥ ७८ ॥ भागानगरी केशवस्वामी । तेहि जाउनी
 पाहिली मूर्मी । शिवरामसमाधी कल्याणप्रामी । तये धामी गेले पै ॥ ७९ ॥
 गुरुधरप्रामी समाधी । वामनाची ज्या त्रिशुत्थी । नामलग्रामीं सप्रसिखी ।
 गाणपत्य सिखी निरंजन ॥ ८० ॥ ब्रह्मनाळ परकी बहगाव । चाफळ
 त्रिपुरीं सद्वाव । निरगुणपुर वदतीं सर्व । तुकयानुभव तेयें आळे
 ॥ ८१ ॥ तव तये स्थळी श्रीरंगमूर्तिचा । उत्थाह होतसे समाधीचा ।
 भेडा भिक्षादा संताचा । हर्ष तयाचा जाहला मना ॥ ८२ ॥ जोतिपंत मोरो
 पडित । गुंदाजीबाबा थोर सत । वावा पाख्ये माहासमर्थ । विठोबा संतचातुर-
 मास्य ॥ ८३ ॥ चिद्बर दीक्षित भटजी वोवा । वावाजीपत वैराग्य ठेबा ।
 भवानदास गाती देवा । आळे तेघवा निगढीसी ॥ ८४ ॥ रंगनाथ-
 गोसावी राशनकर । उक्षणनाथ वैष्णवशी । वादोवा काका माहा थोर ।
 जो का अवतार आनंदाचा ॥ ८५ ॥ मञ्जनाथ मुजगनाथ । शेक-

सुकृतान् जो प्रह्लाद । फलटणतील सदाशिवपंत । गोदड बहुत
रागीट तो ॥ ८६ ॥ श्रीरामदास अनंद प्रसिद्ध । जगन्नाई जो कां
सित्थ । इलादिक पूर्णसित्थ । असंख्यवृद्धे संताची ॥ ८७ ॥ तुकाविप्र-
स्वामीसी पाहुनी सकळी । उचंबळला आनंद टाळी पिटिली । कीर्तनी
मूर्ति ते शोभविली । आङ्गापिली सर्वानो ॥ ८८ ॥ झणती सारे
तुकाविप्रा । अवणासी पाजी निरोपण क्षिप्रा । तुमचे कथेसी डुळे
सिप्रा । त्रिनेत्रादि आवड बहु ॥ ८९ ॥ ऐसे वदतां संतवृद्धी । नमोनी
समस्तैष्णवमांदी । सन्निध श्रीरंगसमाधी । तेचि संधि उमे ठाकळे
॥ ९० ॥ मग तो कथेचा अद्भुतरंग । समाधीतुनी प्रघटला
निजरंग । तयेवेळी केळा अभंग । होये भवभंग ऐकतां तो ॥ ९१ ॥
॥ अभंग ॥ श्रीतुकारामस्वामीचा ॥ (मूर्योत्त अभंग दिलेला नाही.)
ऐशाप्रकारे अभंग करून । भावार्थ वर्णिला असे जाण । तये काळी
सकळ जन । जाहाळे ढीन परत्रिही ॥ ९२ ॥ मग इतर गोष्टी कायसी ।
समाधी ढोउली ते वेळेसी । आनंद जाहाळा सुखराशी । पुष्पवृष्टीसी
करीती ते ॥ ९३ ॥ मासामाजी मार्गशीर्षमास । विभूति वर्णिली जग-
दीश । तयात हरिदीनीचा दिवस । मान्य सर्वोत्तम कृष्णपक्ष ॥ ९४ ॥
तुकाविप्रे ध्यारीप्रहर । करूनी श्रीहरीपुढे जागर । वोवाळितां रुक्मीणी-
वर । आरती स्ववान्ने बंदुनी पै ॥ ९५ ॥ अद्यापी तो साप्रदाय ।
चाळविती शिष्य पाही । येकादशीस लवलाही । कीर्तन होये निगडीसी
॥ ९६ ॥ तेथुनी सन्निध कृष्णातीरी । जे का विद्यात ब्रह्मपुरी । तये स्थानासी
निर्धारी । निघाळे साचारी तुकाविप्र ॥ ९७ ॥ निर्गुणपुरीचा उत्ताह जाहाळा ।
प्राधीयेले सकळसंताळा । घेउनी गेले ब्रह्मपुरीला । माढीला काळा तेथें पै
॥ ९८ ॥ दिनन्नाई आनंदान । अहोरात्र कीर्तनमजन । दिव्यापताकानिशाण ।
कॉदले गगन गजरे त्या ॥ ९९ ॥ जेवणारासी नाहीं गणती । जेथे
सित्थि स्वये रावती । अनपूर्णा श्रीभगवती । तिष्ठे शक्ति पाकशाळे
॥ १०० ॥ विणेमृदुंग झणत्कारती । ठाई ठाई नृस करती । स्वर्ण-
हुनी देव पाहाती । पंढरी झणती दुजी हे ॥ १ ॥ ऐशापरी उत्ताह-

सोहाळा । वेदअपसेशी गोपाळकाळा । पूजन कर्णी विष्णुपदाळा ।
 प्रसाद दिघला सकर्दीका ॥ २ ॥ मझपुरीत उत्तम स्थळ । खडकायरी
 श्रीपाठ्ठे । उमठ्ठीं तीं पाहतां ढोळे । सुखसोहाळे प्राप्त जीवा
 ॥ ३ ॥ कृष्णावतारी श्रीमगधान । तये स्पानी खेडले
 जाण । सहस्रे काळा करून । बाटिला पूर्ण गोपाळा ॥ ४ ॥
 ते हे जागा पवित्र रम्प । कृष्णातीर्णी अगाध परम । तेथे राहती
 चित्सुखधाम । तुकाराम महाराज पै ॥ ५ ॥ ऐसे अनेक स्थळीं
 मठ कर्णी । उत्थरीले जेणे प्राणी । शेवटी केळी अपूर्व कणी ।
 गुरुचरणीं तनु ठेविळी ॥ ६ ॥ ऐकतो ते सत निर्याण । जीव
 पावती सकळ कल्याण । तुका विप्र जगी धन्य । जाहाळा जाण
 अवतार ॥ ७ ॥ शिष्येसहीत जानदेसी । निघाळे महाराज
 पढरीसी । तये वेळीं सर्वत्रासी । भजन भीक्षेसी मागती पै ॥ ८ ॥
 म्हणती आती हैं चि भेटी । आम्होसी जाणे निजवैकुंठी । ऐसी
 सागुनी सकळा गोष्टी । उठाडठी निघाल ॥ ९ ॥ घजापताका
 इळकती । मागीं चालता भजन करीती । येते जाहाळे सत्वरगती ।
 रुकमीणीपतीसी भेटावया ॥ ११० ॥ सतासहीत पद्मनेत्र । आराधिदा
 तुकाविप्र । भेटीसी आले सकळक्षेत्र । समाप्तीतंत्र ऐकुनी ॥ ११ ॥
 आळा मागती देवासी । गहीवरले छधीकेशी । सागती स्वर्पे
 रुकमीणीसी । पंदरीनिवासी सजळनेत्रे ॥ १२ ॥ म्हणे माझा
 विप्रतुका । साङुनी मजळा जातसे निका । लाचाडनी मळिसुखा ।
 वियोग दुखा देतसे की ॥ १३ ॥ मग पोटासीं धरूनी
 निजभक्ता । कुरवाळिले श्रीतीने तत्वता । क्षणती तुकाविप्रा काय
 आता । उत्तीर्णता होऊ मी ॥ १४ ॥ सहा जन्मे भक्ति केळी । तयेची
 भज न बोलवे घोळी । अनल जन्मे मागीतली । तुवा बापा ॥ १५ ॥
 माझी अनतपणाची शक्ति । वरीतां जाहाळासी निजभक्ती । वियोगाची
 फार संती । भजप्रति वाटतसे ॥ १६ ॥ तुकाविप्रे जोङुनी पाणी । विनविला
 शारगपाणी । क्षणे लीटेसाठी झानखाणी । वियोग मनी न मानिला ॥ १७ ॥

जार्ण येणे तुझ्या पाई । तरंग उदधीसी सोडीत नाही । श्रीगुरुसमाधी-
सन्निध पाही । अर्पण पाई ततु करणे ॥ १८ ॥ तुकाविप्र प्रार्थीता
देसे । निघाले संगे जगंनिवास । बायूं वाजती बहुवस । मजन होतसे
प्रेमळ तें ॥ १९ ॥ शिष्यमंडळी समवेत । आले करमवेगावात ।
तेथुनी पुढे चालतां पंथ । सित्खस्थानाते देखिले पै ॥ २० ॥ तया-
स्थाना पाहून । चिचासी जाहाले समाधान । उपवासिया मिष्टान ।
निरधना धन व्यापरी ॥ २१ ॥ असो तुकाविप्र अंजनावतीसी ।
आले श्रीगुरुसमाधीपासी । तेथोळ सतोष बोलावयासी । वाच्या शेपासी
थोडक्या ॥ २२ ॥ मग येकाम्र अंतःकरण । समाधीचे केले अर्चन ।
उभे ठाकले स्वयं आपण । कीर्तनासी जाण तुकाविप्र ॥ २३ ॥ आजनम
प्रभृति जें जें केले । तें तें चरणी निवेदीले । भारती कराया आरंभिले ।
श्रीविप्रनाथ भले स्वामीचे ॥ २४ ॥ करूनी गुरुदेवाची आरती ।
ते चि देशाची समासी । पचप्राण लाडनी ज्योती । सद्गुरुप्रति ओवा-
ळिले ॥ २५ ॥ तुपाची वाटी देणे होती । ते देशाप्रति कलापिती ।
आयुष्य ते ची निश्चीती । आजाव युक्ति केले पै ॥ २६ ॥ प्राणाची
करूनी पंचारती । समर्पीली देशाती । हाणुनी जयानी कथेत आरति ।
जगप्रवृत्ति केलीच नाही ॥ २७ ॥ ऐसा समारंभ करून । ज्योतीसी
निजउयोति भेळवून । सद्गुरुपदीं होउनी लीन । सरूप चिद्वनमय
जाहाले ॥ २८ ॥ शाळीवाहन शके सोङ्गाशे । सवत्तर नाम आसे ।
अनुक्रम तिथी मास । निजधामास गेले पै ॥ २९ ॥ गुरुदेवा परौता
काही । संत्र देव तीर्थ नाही । ती तिन्हीं येके ठाई । नादती पाही
येकत्वे ॥ ३० ॥ गुरु तो चि देव जाण । तत्त्वाक्य सत्र पूर्ण ।
पादोदक तीर्थपान । करी पावन सकळिका ॥ ३१ ॥ हाणुनी सर्वत्वे
लीन घारे । सद्गुरुराया शरण जावे । तेणे सकळसित्खी पार्वे । हा
अनुभव प्रख्यक्ष ॥ ३२ ॥ महापापी मतिमद । परी स्वामी समर्थ
सित्ख । देउनिया निजात्मपद । चरीत्र विषद वर्णविती ॥ ३३ ॥
सित्खकृपा राजारामी । देशमान कौचि उर्मी । वृत्ति निमग्न सदा ब्रह्मी ।

स्वप्न नेहमीं करीतसे ॥ ३४ ॥ फानड्या रामराजाचा अवतार ।
कथन सयाचें होईल वरें । श्रोतावक्ता जानकीवर । अवधान सारें यावें
तुक्षी ॥ १३५ ॥ भक्तमंजिरीमालाप्रयं । अवणे चि पुरती मनोरथ ।
तुक्षाविप्रस्थामी आद्यानाते । अध्याय समाप्त द्वितीय हा ॥ १३६ ॥
अध्याय ॥ २ ॥ ओव्या संख्या ॥ २२७ ॥ अनु० अ० ६६ ॥
॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

अध्याय ६७

— कानडा रामराजा मास्करसंत चरित्र —

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीरामसमर्य ॥ जय जया जि सद्गुरु-
नाथा । मायामठत्रिगुणरहिता । अज अव्यय अनंता । सिद्धनाथा
श्रीमूर्ति ॥ १ ॥ रमरण करीता तुझे हेरेचा । सवाह्य होसी तूं चि
इवयंभा । यंचमूलादि करुनी नाभा । व्यापिले सामा परीषूर्ण ॥ २ ॥
बागशरदें स्फुरदुपणी । घन्य मायें तुक्षी करणी । जिन्हासनीं प्रगट
होउनी । वदवीसी वाणी आत्मस्थिती ॥ ३ ॥ छपासागरा सित्यनाथा ।
अनन्य चरणीं ठेविला भाधा । जगत्रई उदारदाता । नसे चि याहता
अन्य दुजे ॥ ४ ॥ घन्य घन्य तीं श्रीपाडले । पाहता जौविल चि
मावटले । बोलावया नसे उरले । भरून उरले हि चराचर ॥ ५ ॥
उचीर्णता न होये फदा । निरसीली आवधी द्वैतवाधा । मेळविले
निजात्मपदा । ध्यानस्थ सग केले पै ॥ ६ ॥ आता कवणे गुणे करूं
सेवा । पूजकपण हारविले देवा । तूं चि जाहला स्वयंमेवा । श्रीराघवा
सकळ काही ॥ ७ ॥ रागांग्रों व्यापकपण । अवघा चि मरला
नारायण । पाहाते पाहाणे दर्शन । गेले विरून ठाईच पै ॥ ८ ॥ तरी
दयाळा येक मागणे । आवडे भडे सेव्य सेवकपणे । तेणे चि अनुमवें
स्वसुख जाण पूर्ण । वर्णानि गुण संतकथा ॥ ९ ॥ परीसोनिया मग
विनवणी । बोलती काय वरदगाणी । राहुनी सदा अंतःकणी । वेष-